

Administrationsgrundlag for naturindsatsen i Viborg Kommune 2020-2023

- herunder natur- og friluftsområdet, bynære områder samt kobling til vandområde- og naturplaner

UDKAST PR. 07/01-2020

Behandles af Viborg Kommunes Klima- og Miljøudvalg den 30. januar 2020

Behandlet af det Grønne Råd for Viborg Kommune den 12. december 2019

VIBORG
KOMMUNE

Indhold

1. Baggrund og indhold.....	3
2. Prioritering af naturindsatsen i perioden 2020 - 2023	3
Overordnet prioriteringsgrundlag	3
3. Status.....	4
Finansiering af natur- og friluftprojekter	4
Oversigt over projekttyper	4
Søer og fjordområder	4
Vandløb	4
Vådområder og ådalsprojekter (fosfor-ådale).....	5
Lavbundsprojekter	5
Landskab og kulturmiljøer	5
Friluftsliv, sundhed og turisme.....	6
Skove	6
Bilag 1: Handlingsplan for natur- og parkprojekter 2020	7
Natur- og parkplanlægning	7
Udviklings- /planlægningsprojekter	7
Naturpleje på private arealer	8
Forvaltning af parker, skove og naturarealer.....	8
Naturgenopretning	10
Bilag 2: Oversigt over gennemførte initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2019 (opdateret pr. 28. november 2019)	12
Natur- og parkplanlægning	12
Udviklings- /planlægningsprojekter	12
Naturpleje på private arealer	12
Forvaltning af parker, skove og naturarealer.....	13
Naturgenopretning	16

1. Baggrund og indhold

Viborg Kommunes Klima- og Miljøudvalg har på sit møde den 11. april 2013 (se fodnote ¹) godkendt "Overordnet strategi for prioritering af naturindsatsen".

Det er en strategi for den overordnede prioritering af midlerne i budget 2014 - 2017 til naturgenopretning og friluftaktiviteter. Det er denne godkendte strategi, der ligger til grund for nærværende administrationsgrundlag.

Administrationsgrundlaget indeholder en status over projekttyper og finansiering, samt to bilag med hhv. en opgørelse over de væsentligste besluttede og gennemførte kommunale initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2019 og den godkendte handlingsplan for 2020.

Naturindsatsen generelt

Viborg Kommunes indsats på natur- og friluftsområdet består dels i naturbeskyttelse, dels i naturforbedring.

Naturbeskyttelsen sker i form af planlægning og lovadministration – især lov om planlægning (åben land-planlægning og kommuneplanlægning), naturbeskyttelsesloven, miljøbeskyttelsesloven, vandløbsloven og okkerloven.

Planlægningen har til formål at forebygge forringelser og sikre forbedringer af naturgrundlaget, fx gennem vandområdeplanerne og naturhandleplanerne, spildevandsplanen, vandforsyningsplanen, vandløbsregulativer og diverse indsatsplaner.

Lovadministrationen har først og fremmest til formål at værne om eksisterende naturværdier. Administrationen kan dog også virke naturforbedrende.

Kommunens mere målrettede naturforbedrende indsats sker i form af særlig tilrettelæggelse af driften og gennem egentlige naturgenopretningsprojekter.

¹ <http://dom.viborg.dk/db/dags-ord.nsf/69147069b83c7e5dc1256c54002e6773/75D76BE4CF3D85CBC1257B4B003FF31B?OpenDocument> (punktnr. 1, bilag 3)

2. Prioritering af naturindsatsen i perioden 2020 - 2023

Overordnet prioriteringsgrundlag

- Natur- og frilftsprojekter, der ligger indenfor rammerne af og understøtter målene i Viborg Kommunes sammenhængsmodel (se fodnote ²) og øvrige politisk besluttede mål og indsatser, bl.a. "Grøn omstilling – katalog over indsatser" (se fodnote ³) og "Grønne sammenhænge" (se fodnote ⁴) prioriteres.

Det indebærer bl.a. at:

1. Bynær natur, skov og friluftaktiviteter prioriteres, herunder arbejdet med Viborg Naturpark, og den i 2016 godkendte strategi for opkøb og salg af kommunale skov og naturarealer udmøntes, således at de bynære muligheder for friluftsliv og rekreative aktiviteter øges.
2. For at opnå de bedst mulige natur-, biodiversitets-, miljømæssige og rekreative gevinster af Viborg Kommunes samlede indsats samtænkes og koordineres kommunale projekter, hvor det er hensigtsmæssigt, med indsatsen efter vandområdeplanerne og Natura 2000 handleplanerne.
3. Statsligt finansierede vandområdeplanprojekter suppleres, hvor det er hensigtsmæssigt i forhold til den overordnede strategi, med kommunale naturgenopretningsmidler, så de kommunale politiske mål for natur- og friluftindsatsen understøttes, og biodiversitet, det samlede naturindhold, og mulighederne for friluftsliv og rekreative aktiviteter forbedres.
4. Den løbende pleje af fredede arealer planlægges og tilrettelægges, så den bedst understøtter gennemførelsen af Viborg Kommunes Natura 2000 handleplaner og Life IP projektet "Landmanden som naturforvalter".
5. Der udvælges og prioriteres et antal større fyrtårnsprojekter, der søges realiseret gennem ekstern medfinansiering.

² <https://kommune.viborg.dk/Politik/Politikker-og-strategier/Ny-styringsmodel>

³ https://presscloud.com/file/39/393883016552989/GroenOmstilling_Katalog_endeligt.pdf

⁴ http://kommune.viborg.dk/Borger/Natur.-miljoe-og-affald/Skove-og-parker/Natur_og_Park_politik

3. Status

Finansiering af natur- og friluftsp projekter

Viborg Kommunes natur- og friluftsp projekter gennemføres med midler, der bevilges med baggrund i Byrådets aktiviteter iht. flere forskellige lovområder. Det drejer sig især om miljøbeskyttelsesloven, vandløbsloven og naturbeskyttelsesloven.

Hvor det er muligt, søges midlerne suppleret med tilskud fra anden side: EU-midler, tilskud fra statslige styrelser og tipsmidler, ved etablering af samarbejdsprojekter med nabokommuner eller via "grønne partnerskaber".

Viborg Kommune er desuden midt i en større genopretningsindsats ved gennemførelsen af kommunale projekter, der følger af de statslige vandområdeplaner og kommunale Natura 2000 handleplaner.

Det er Staten, der finansierer projekterne, der følger af vandområdeplanerne. De statslige projekter skal altid gennemføres på den måde, der mest omkostningseffektivt sikrer målopfyldelse. Disse projekter vil derfor alt andet lige ofte have karakter af minimumsløsninger, der ikke indarbejder muligheder for friluftsliv og rekreative aktiviteter.

Kommunens Natura 2000-indsats skal i vidt omfang finansieres ved, at lods-ejerne frivilligt søger om tilskud fra Landbrugsstyrelsen.

For nogle af indsatserne findes imidlertid ikke umiddelbart nogen tilskudsordninger, fx pleje af hedearealer, hvorfor denne indsats vil skulle løftes af Kommunens naturplejeindsats.

Det skal samtidig bemærkes, at de fredede arealer, hvor kommunen har en plejeforpligtigelse og et afsat budgetbeløb, i vidt omfang er sammenfaldende med Natura 2000 områderne, og at en del desuden indgår i Life IP projektet "*Landmanden som naturforvalter*".

Oversigt over projekttyper

Viborg Kommune gennemfører eller yder tilskud til en bred vifte af projekttyper:

Søer og fjordområder

Projekterne i søerne gennemføres for at bringe søernes tilstand i overensstemmelse med målene i kommuneplanen og de statslige vandområdeplaner. Desuden tjener iltningen af Hald Sø og Viborg Nørresø til at opretholde søernes vandkvalitet for at sikre dem som attraktive bynære badesøer. Der findes følgende metoder til forbedring af søers miljøtilstand.

1. Iltning.
2. Fjernelse af sediment for at standse frigivelse af næringsstoffer.
3. Etablering af vådområder med henblik på tilbageholdelse af næringsstoffer, inden de tilføres søen/fjorden.
4. Manipulation af fiskebestanden.
5. Kemisk binding af fosfor i søbunden gennem behandling af søvand med f.eks. aluminium.

Vandløb

Vandkvaliteten i mange vandløb er efterhånden i orden, men pga. de fysiske forhold kan mange vandløb ikke leve op til vandområdeplanernes målsætninger.

Projekterne i vandløbene har til formål at afhjælpe dette forhold og at fremme mulighederne for rekreativ og turistmæssig udnyttelse af vandløbene.

Den kommunale indsats består af to ben. Dels statsligt finansierede indsatser i overensstemmelse med indholdet i vandområdeplanerne, dels kommunalt finansierede indsatser som supplement til de statslige indsatser og til selvstændige kommunale indsatser. For de statsligt finansierede indsatser skal Kommunen søge Fiskeristyrelsen om midler til at gennemføre en forundersøgelse. Hvis forundersøgelsen falder positivt ud, skal Fiskeristyrelsen ansøges om midler til projektering og realisering.

Staten har oprettet en frivillig ordning til opkøb af dambrug. Kommunerne kan med denne ordning søge tilskud til opkøb af retten til opstemning af vandløb og indvinding af vand i forbindelse med frivillige aftaler om ophør af dambrugsdrift. Formålet med tilskudsordningen er at nedbringe tilførslen af næringsstoffer (fosfor og kvælstof) til søer og kystvande og fjernelse af fysiske spærringer i vandløb. Indsatserne kan suppleres med kommunalt finansieret indsats i vandløbet på det tidligere dambrugsareal.

Hvis staten i et konkret tilfælde giver afslag på støtte, kan kommunen overveje at afholde udgifterne hertil.

Den kommunalt finansierede indsats kan typisk bestå i:

1. Udlægning af grus og andet groft materiale for at give gydemuligheder. Eventuelt i sammenhæng med udskiftning af bundmateriale.
2. Gensoning ved hjælp af særlig tilrettelæggelse af grødeskæring eller som anlægsarbejder.
3. Hævning af vandløbsbunden.
4. Frilæggelse af rørlagte vandløbsstrækninger.
5. Nedbringelse af udvaskning af okker.
6. Etablering af sandfang.
7. Fjernelse af spærringer.

Vådområder og ådalsprojekter (fosfor-ådale)

Indsatsen vedr. reduktion af kvælstof- og fosfortilførsel til vandområderne ved etablering af vådområder og fosfor-ådale er jf. aftale mellem KL og Miljøministeriet igangsat som en udmøntning af Grøn Vækst aftalen fra 2009 vedr. indsatsen fra 2010 – 2016. I 2016 blev der vedtaget et tillæg til aftalen gældende for 2017 til 2021.

Viborg Kommune skal, med statsligt tilskud, gennemføre forundersøgelser i oplandet til Limfjorden og Randers Fjord, som kommunens bidrag til at opfylde de reduktionskrav, der er fastsat i vandoplandsplanerne for de to hovedvandoplande. Forudsat forundersøgelsen falder positivt ud, skal kommunen søge Landbrugsstyrelsen om midler til projektering og realisering.

Ådalsprojekterne administreres som vådområdeprojekterne gennem Gudenåkomiteen og Limfjordsrådet.

Lavbundsprojekter

Projekterne har til formål at reducere landbrugets udledning af drivhusgasser, samtidig med at der sker en forbedring af natur og miljø. Projekterne kan gennemføres på arealer med mindst 12 % organisk kulstofindhold (fra 2020 med mindst 6%). Lavbundsprojekter gennemføres ligesom vådområde- og ådalsprojekter ved, at der først udføres en forundersøgelse, og hvis denne falder positivt ud, ansøges der om midler fra Landbrugsstyrelsen til projektering og realisering.

Landskab og kulturmiljøer

Projekterne har til formål enten at sikre eller genskabe en ønsket naturtilstand for arter eller naturtyper – dvs. et skridt på vejen mod realiseringen af de godkendte Natura 2000-planer og naturhandleplaner - eller at bevare/genskabe kulturmiljøer eller åbne landskaber. Der kræver desuden en stor kontinuert plejeindsats at sikre naturværdierne, hvor Kommunen tidligere har gennemført projekter og for sikring af nuværende naturværdier.

Den kommunale indsats kan typisk bestå i:

1. Rydning og evt. hegning for at holde naturområderne fri for tilgroning, enten af hensyn til urtevegetationen ifølge naturhandleplanerne eller af landskabelige hensyn.
2. Forbedring af hydrologi (genskabelse af naturlig vandstand) ifølge naturhandleplanerne.
3. Skabelse af ny habitatnatur ifølge naturhandleplanerne.
4. Bevaring af kulturmiljøer og pleje af gravhøje.
5. Løbende vedligeholdelse af fredede arealer og fortidsminder.

Friluftsliv, sundhed og turisme

Projekternes formål er at sikre og forbedre befolkningens sundhed og oplevelsesmuligheder. Projekterne indebærer typisk nogle af følgende tiltag:

1. Renovering, udbygning og vedligehold af stier og ruteafmærkninger i skove og naturområder, hvoraf nogle er handicapegnede.
2. Vedligehold og fornyelse af P-pladser og opholdsarealer i forbindelse med naturområder. Beskæring og friholdelse af udsigter af hensyn til oplevelsesmulighederne.
3. Opsamling af grøde af hensyn til friluftslivet, bl.a. lystfiskeri og badning.
4. Naturformidling og naturvejledning.

Skove

Projekterne har til formål at forvalte Kommunens ca. 800 ha skov. Skovdriften i kommunens skove er reguleret af skovloven og forpligter Kommunen til at drive skovene bæredygtigt, fremme robusthed og med hensyn til natur, friluftsliv og kulturhistorie. Kommunens skovdrift er desuden PEFC-certificeret.

Der planlægges og iværksættes hugst, plantning, kulturpleje, bevoksningspleje. Eksisterende veje, afmærkede stier og publikumsfaciliteter vedligeholdes, og nye anlægges efter behov. Fortidsminder plejes. Der afholdes jagter for jagtforeningerne i kommunen og udarbejdes udbud af jagt, når kontrakter udløber. Der meddeles tilladelser til større arrangementer som orienteringsløb, hundetræning og lign. Der holdes kontakt til og udføres sagsbehandling i forbindelse med brugere af arealerne såsom skovbørnehaver, foreninger og jagtlejere.

Bilag 1: Handlingsplan for natur- og parkprojekter 2020

Med udgangspunkt i den politisk vedtagne: "Overordnet strategi for prioritering af naturindsatsen" er der planlagt nedenstående aktiviteter i 2020.

Natur- og parkplanlægning

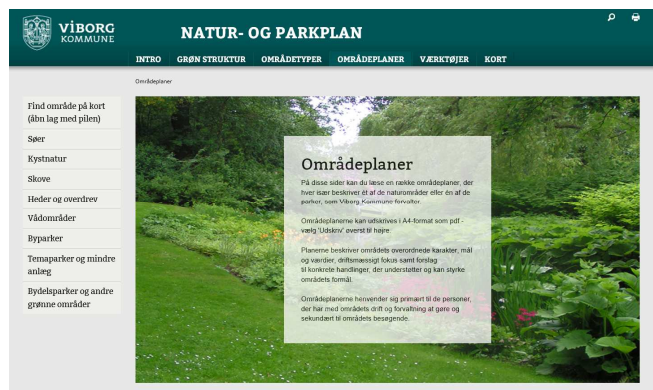
Konkrete aktiviteter i 2020:

1. *Grønt Danmarkskort*

- Der arbejdes med et tema-kommuneplantillæg for Grønt Danmarkskort, som ved næste revision af kommuneplanen skal samle Grønt Danmarkskort og naturbeskyttelsesinteresserne i ét plan-emne – et naturtema. Kortet skal koordineres med nabokommunerne.

2. *"Grønne Sammenhænge"*

- Der udarbejdes og vedtages en Natur- og Parkplan⁵ med:
 - ca. 20 nye udkast til områdeplaner (konkrete handleplaner for arealer),
 - en fælles arealadministration i parker og skove, herunder fælles praksis for administration af lån og leje samt etablering af digitalt bookingsystem.

⁵ <https://viborg.viewer.dkplan.niras.dk/plan/82#/5972>

Udviklings- /planlægningsprojekter

Konkrete aktiviteter i 2020

1. *Viborg Naturpark*

- Fra 2019 arbejder naturparkprojektet i hele det grønne Ø, og Naturparkforum mødes 2 gange årligt.
- Kernen i projektet i 2020 bliver:
 - Facilitere 2 årlige møder i Naturparkforum og sikre kommunikationen omkring dette.
 - Facilitere arbejdsgrupper om bl.a.: Kommunikation, lodsejersamarbejde, stier, natur, istidstårne og dyrehave.
 - Fokus på naturpotentiale og biodiversitet på kommunens arealer, lodsejermøde, stifoldere og naturinitiativer.
 - Facilitere projekter som f.eks.: Børneeng, Generationsmøde, Naturens Rige, Outdooraktivitetsdag, Naturen i Arnbjerg, Broprojekter i Bruunshåb og Tapdrup.
 - Skabe sammenhæng med forvaltningens opgaver som fx biodiversitet i byen, Natur- og Parkplanen samt den øvrige drift.

2. *Udviklingsplan for Nørresø og Søndersø i Viborg*

- I 2020 fortsættes realiseringen af udvalgte ideer fra søplanen. Der arbejdes videre med initiativer igangsat i 2018-19 - se *Udviklingsprojekter*. I det omfang, det er relevant, inddrages eksterne interessenter i udvikling og realisering af tiltagene, og der arbejdes med fundraising.

3. *De 5 Hald'er*

- I 2020 fortsættes anlægsarbejdet, og der arbejdes videre med udvikling af området formidling, herunder eventuelt en cykel- og gangsti fra Viborg Søndersø til Hald Sø via Vintmølle Sø / Vedsø.

4. *Regional landskabsstrategi Nørreådal*

- I 2020 skal projektet koordineres i forhold til Københavns Universitets (KU) forskningsprojekt, LIFE-IP Natureman, samt på tværs af de 3

kommuner (Randers, Favrskov og Viborg).

Sammen med KU skal der gennemføres en række arrangementer. Muligheden for gennemførelse af et Regionalt Tingsted undersøges også. Desuden skal der arbejdes med konkrete projekter samt analyse af ådalen. Data skal løbende indsamles og forberedes til strategiarbejdet, som skal ske i 2021.

Naturpleje på private arealer

Konkrete aktiviteter i 2020

1. *Naturpleje på fredede arealer*

- *Hærup Sø-fredningen*: Igangværende og planlagte naturplejeprojekter i N2000-område videreføres.
- *Bredsgård Sø-fredningen*: Planlægning af større plejeindsats i regi af LIFE-IP "Landmanden som naturforvalter". Ligger i N2000-område.
- *Hald Sø-fredningen*: Videreføre igangværende og planlagte naturplejeprojekter. Ligger i N2000-område.
- *Kongenshus Hede*: Videreføre og igangsætte nye plejeindsatser. Ligger i N2000-område.
- Videreføre og igangsætte nye plejeindsatser ved andre fredninger udenfor Natura 2000, fx. *Bøgelund Dalstrøg (Urhanedal)*,
- *Træksti/pramdragersti-fredningen*: Evt. samarbejde om fondsansøgning med flere andre kommuner og Naturstyrelsen om bedre tilgængelighed og faciliteter langs Gudenåen.

2. *Naturpleje på ikke fredede arealer*

- *Kjællinghøl-broen ved Bjerringbro*: Mulige udformninger af en ny bro, der tager højde for funktionalitet og æstetik, undersøges i samarbejde med Favrskov Kommune.
- *Den Danske Naturfonds partnerskabsprojekt ved Harrestruplund ved Mønsted*: Renovering og opdatering af eksisterende natursti og formidling.

3. *Natura 2000 indsats*

- Indsats beskrevet under pkt. 1, hvor der er anført, at arealer, der ligger i Natura 2000-område, vil være med til at løfte Natura 2000 indsatsen.
- Fortsættelse af LIFE-IP projekt "Landmanden som naturforvalter" – se *Naturgenopretning*.

- I forbindelse med udarbejdelse af Landskabsstrategi for *Nørreådalen* gennemføres en forundersøgelse i LIFE-IP projekt regi indeholdende bl.a. screening af naturpleje/genopretningspotentiale.
- Fortsat samarbejde med lodsejere og Herning Kommune om afgræsning ved *Karup Å*.

4. *Information (kortborde, foldere, hjemmeside m.m.)*

- Gennemgang og udskiftning af 1-3 stk. infotavler i fredede områder.
- Flytning/opdatering af indhold om naturplejeprojekter til ny hjemmeside.

5. *Invasive arter (bjørneklo) – håndhævelse jf. indsatsplan*

- Der føres tilsyn med overholdelse af indsatsplanens elementer samt eventuelt prioritering og håndhævelse af samme.

Forvaltning af parker, skove og naturarealer

Konkrete aktiviteter i 2020

1. *Drift af parker og bynære, grønne områder*

- Tyndings- og beplantningsprojekter i bl.a. Klokkelyngen i *Viborg*, Brokbakken i *Bjerringbro* og *Kølvrå gl. grusgrav*.
- Forskønnelse af grønne strøg – grøn vedligeholdelsespulje: Høegsparken i *Hammershøj*, Fars Dam i *Løvel* og Gravhøjvej i *Sparkær*.
- Oprensning og forskønnelse af gadekær: Realisering af udvalgte projekter på baggrund af prioriteret indsats, herunder Fars Dam i *Løvel* og gadekær i *Lindum*.

2. *Drift af skovarealer*

- *Bredmose i Undallslund*: Renovere stiforløb.
- *MTB-ruter i Bruunshåb*: Samarbejde med Viborg Trail Arena om etablering.
- *Rødkærsbro*: Skovrejsningsprojekt (forudsat finansiering kan findes).

3. *Drift af natur- og strandarealer*

- *Bigum Søbad*: Tynding/rydning af dele af nyerhvervet areal.
- *Birkese*: Opsætning af shelter.
- *Rødding Sø*: Renovering af stier.
- *Hjarbæk Strand*: Rydning af strandbakkerne.

- *Skals Å*: Partnerskabsprojekt vedr. formidling og publikumsfaciliteter i forbindelse med det statslige vådområdeprojekt (forudsat finansiering kan findes).

4. *Udviklingsprojekter*

- Implementering af konkrete indsatser fra Natur- og Parkplanens områdeplaner efter borgerinddragelsesprocesser, bl.a. i forbindelsen med Lokale udviklingsplaner.
- *Banebyparken*: Fundraising, projektforslag, myndighedsprojekt og -behandling, udbud og påbegyndelse af anlægsprojekt.
- *Børneskove*: Anlæg af faciliteter i Dynamitskoven i *Stoholm*, Brokbakken i *Bjerringbro*, *Futdalen* i *Ørum* samt Anemoneskoven i *Klejtrup*.
- *Legepladser i Viborg Kommune*: Videreudvikling af hjemmeside for udviklingsplan.
- *sØnæs*: Realisering af ny bygning på sØnæs med etablering af offentlige toiletfaciliteter.

- *Søplanen*: Realisering af projekter, fx ved Kildekrattet, Hans Tausens Allé og Campingpladsen ved Søndersø.
- *Grønne områder/parker*: Udvikle koncept for og etablering af bynatur.
- *Åpromenaden i Bjerringbro*: Fundraising, projektforslag, myndighedsprojekt og -behandling, udbud og påbegyndelse af anlægsprojekt.

5. *Naturvejledning og information (kortborde, foldere, hjemmeside m.m.)*

- Plan for revision af kortborde og foldere.
- Plan for opbygning af hjemmeside med parker og legepladser.
- Digital formidling af udvalgte publikumsfaciliteter fortsættes.
- *Vedsø*: Ny folder "Viborg Naturpark – Vedsø-området" planlægges og udarbejdes eventuelt.
- *Kommunens skove ved Bjerringbro*: Kortborde inkl. kort over MTB-rute.
- *Undallslund*: Formidling nye MTB-ruter og historie fra 2. verdenskrig i samarbejde med Naturskolen, Viborg Trail Arena og Museet.
- *Samskabelsesprojekt "Fod på Viborgegnen"*: Koordination af turprogram til Viborg Stifts Folkeblad.

Naturgenopretning

Konkrete aktiviteter i 2020

2. Vandløbsrestaurering i regi af vandområdeplan 2015-2021

- **Forundersøgelser:** Der er en forudsætning for gennemførelse, at der bevilges tilskud.
 - Spærringsindsats i Rind Bæk.
 - Spærringsindsats i Mostgård Bæk.
 - Strækingsindsats i Hvam Bæk.
 - Strækingsindsats i Resen Bæk.
 - Strækingsindsats i Haller Å.
 - Strækingsindsats i Nørreå.
 - Strækingsindsats i Trevad Møllebæk
 - Strækings- og okkerindsats i Grundel Bæk og Middelhede Bæk
 - Strækings- og okkerindsats i Aaresvad Å.
 - Ansøgning om strækingsindsats i Fiskbæk Å.
 - Ansøgning om strækingsindsats i Fiskbæk Møllebæk.
 - Ansøgning om strækingsindsats i Dollerup Bæk.
 - Ansøgning om strækingsindsats i Siggård Bæk.
- **Realiseringer:** Der er en forudsætning for gennemførelse, at der bevilges tilskud.
 - Påbegyndt spærringsindsats i Grundel Bæk ved Rindsholm Dambrug afsluttes.
 - Strækingsindsats i Lund Bæk.
 - Ansøgning om strækingsindsats i Sejbæk.
 - Ansøgning om spærringsindsats i Haller Å (forudsætter positivt resultat om ovennævnte strækingsindsats).

3. Sørestaurering i regi af vandområdeplan 2015-2021

- **Ormstrup Sø:** Realisering af restaureringsindsats fortsættes, såfremt der meddeles tilsagn om tilskud.
- **Hald Sø:** Der afholdes en temadag om vidensdeling af erfaringer om iltning i Hald Sø og Furesøen. Iltningen fortsættes.
- **Nørresø:** Det vurderes, om iltningen har en positiv effekt på søens miljøtilstand (kan resultere i forsøgsvis nedlukning af iltning i 2020 eller 2021).

4. Kvælstofvådområder i regi af vandområdeplan 2015-2021

- Nye ansøgninger til gennemførelse af forundersøgelse:

- *Fly Enge:* Det undersøges, om der er basis for at genoptage projektet, der tidligere er forundersøgt.
- Evt. et yderligere projekt i oplandet til *Limfjorden* og et projekt i oplandet til *Randers Fjord*.

- Igangværende forundersøgelser:
 - *Korreborg Bæk:* Forundersøgelse gennemføres med henblik på realiseringsansøgning ultimo 2020.
- Nye ansøgninger til realiseringer:
 - *Jegstrup Bæk:* Realiseringsansøgning sendes ind, Opstart af jordfordeling.
- Igangværende realiseringer:
 - *Skjern Hovedgård:* Der indgås lodsejeraftaler, detailprojektering og myndighedsbehandling (realisering planlagt til efteråret 2020 eller i 2021).
 - *Gjorup Enge:* Der indgås lodsejeraftaler, detailprojektering og myndighedsbehandling (realisering planlagt til 2021).
 - *Velds Møllebæk:* Realisering i 2020.
- Nye realiseringer 2020:
 - *Rævind Bæk:* Jordfordeling, lodsejeraftaler og detailprojektering sættes i gang.
 - *Jordbro Å ved Daugbjerg:* Jordfordeling, lodsejeraftaler og detailprojektering sættes i gang.
 - *Ilse ved Hjorthede:* Der indgås lodsejeraftaler, detailprojektering og myndighedsbehandling (realisering planlagt til efteråret 2020 eller i 2021).

5. Fosforvådområder (ådalsprojekter) i regi af vandområdeplan 2015-2021

- Ingen aktiviteter i 2020.

6. Spildevandsindsatser i regi af vandområdeplan 2015-2021

- **Spredt bebyggelser i det åbne land:** Håndhævelse inden udgangen af 2021.
- **Ørum Renseanlæg:** Der arbejdes videre på en afklaring inden udgangen af 2021.
- **Regnbetingede udledninger:** 9 udløb i Ørum, Hammershøj, Løvsdal og Sparkær inden udgangen af 2021.

7. *Lavbundsprojekter i medfør af statslig tilskudsordning*

- *Skals Å ved Hærup Sø*: Tilsagn om tilskud i oktober 2019. I 2020 arbejdes med jordfordeling og detailprojektering (projektperiode til april 2024).
- *Trevad Møllebæk*: Der er foretaget genberegning af fosfortabet med en revideret beregningsmetode. Den nye beregning viser fortsat, at fosfortabet er så højt, at projektet ikke kan opnå tilskud og derfor må opgives.

8. *EU-LIFE-projekt "Coast to Coast climate Change 2017-2022"*

- *Klimatilpasningsprojekt "Coast-to-Coast"*: Opbygning af en hydraulisk model med tilhørende varslingsmodel for hele Gudenåsystemet afsluttes. Interessentanalyse og validering af oversvømmelseskort ud fra inddragelse af lokal viden og planlægning af den videre borgerinddragelsesproces.

9. *Kommunal naturgenopretning*

- *Viborgsøerne*: Opfølgning på forundersøgelse af konkrete indsatsmuligheder for at reducere fosfortilførslen.
- *Gudenåen*: Projekt vedr. etablering af gydestryg. Afventer drøftelse med Favrskov og Randers Kommuner.
- *Mølleopstemninger*: Etablering af omløbsstryg: Forundersøgelser fra 2013, 2014 og 2015 danner baggrund for igangsætning af udvalgte projekter. Der arbejdes på at realisere spærringssanering ved *Bro Mølle*.
- *Skravad Mølle*: Nedlæggelsen af det tidligere dambrugsanlæg afsluttes.
- *Trudskov Bæk*: Der arbejdes videre på et restaureringsprojekt i samarbejde med lystfiskere.
- *Statoilbækken*: Muligheder for restaurering undersøges.
- *Dollerup Bæk*: Fjernelse af gammelt bygværk.
- *Non Mølleå*: Forhøjelse af diger og tilpasning af søudløb efter gennemførelse af faunapassageprojekt.
- *Ulbjerg Møllebæk*: Frilægning af rørlagt strækning ved udløb til fjorden.
- *Søndre Mose*: Opfølgning på proces om håndtering af gener fra hættemågekoloni.
- *Tange Å og Vindelsbæk*: Projekt for bekæmpelse af bjørneklo over en 8-årig periode fortsættes. Evt. kommunal bekæmpelse af bjørneklo i delområde 2 og 3 i forbindelse med indsatsplan for bekæmpelse af bjørneklo.
- *Initiativer for bier, bestøvning og biodiversitet*: Fx udsåning af insektvenlige planter, ekstensivering af drift, afskrælning af muldrag, etablering af insektvolde, opsamling af afslået materialer m.m.

- *Ilttingsanlæggene i Hald Sø og Nørresø*: Ilt indkøbes i nødvendigt omfang. Evt. effektundersøgelse ved målinger af iltindhold m.v.
- *Skytteholmen ved Hald Sø*: Natur og Vand forventes at deltage i 3-4 møder, samt at bearbejde tegninger og myndighedskrav i samarbejde med Naturstyrelsen.

10. *Limfjordsråd*

- Deltagelse i Rådets møder og øvrige aktiviteter i forbindelse med vandløbs-, vådområde- og ådalsindsatsen på politik- og embedsmandsniveau.

11. *Gudenåkomité*

- Deltagelse i Komiteens møder og øvrige aktiviteter i forbindelse med vandløbs-, vådområde- og ådalsindsatsen på politik- og embedsmandsniveau. Sekretariatsbetjening af vandoplandsstyregruppen for oplandet til Randers Fjord.

12. *Deltagelse i udvikling af lystfiskerturisme*

- Deltagelse i 3-4 arbejdsgruppemøder.

13. *Deltagelse i EU LIFE IP projekt NATUREMAN 2018-2025*

I 2020 vil der i Viborg Kommune i regi af LIFE-Natureman projektet blive arbejdet videre med en række forundersøgelser (bl.a. i *Bredsgård Sø*, ved *Skals Å's udløb*, *Lund Bæk*, *Skals Å ved Hersom* samt flere delområder i *Nørreådal*) med henblik på afklaring af muligheder for efterfølgende konkrete indsatser. Desuden forventes der fortsættelse af biomassehøst i *Nørreådal* samt faciliterende indsats i forbindelse med en tilskudsordning til rådgivning af landmænd omkring naturpleje som driftsgren, der er etableret som led i projektet. Yderligere vil muligheder for supplerende plejeindsatser søges gennemført i tilknytning til øvrige projekter (f.eks. vådområde-, vandløbs- eller lavbundsprojekter, bl.a. *Sdr. Onsild Enge og Kvorning*). Viborg Kommune deltager fortsat i projektets sekretariatsfunktion.

14. *Hjemmeside og anden information om vandprojekter*

- Alle projekter på hjemmesiden gennemgås med henblik på, at de er aktuelle og opdaterede. Der informeres om igangværende og gennemførte projekter.

Bilag 2: Oversigt over gennemførte initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2019 (opdateret pr. 28. november 2019)

Nedenfor oplistes de væsentligste gennemførte kommunale initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2019.

Natur- og parkplanlægning

Natur- og Parkpolitik

- 2013: Politikken blev vedtaget i efteråret 2013 ⁶.
- 2016: Der er udarbejdet og politisk vedtaget en strategi for køb og salg af kommunale skovområder.
- 2017: Et rammeudkast til Natur- og Parkplanen er godkendt politisk.
- 2018-19: 49 udkast til områdeplaner offentliggjort ⁷.

Udviklings- /planlægningsprojekter

Viborg Naturpark ⁸

- 2014: Borgerinddragelsesproces - et flerårigt samskabelsesprojekt.
- 2015: Strategi med handlingsplan politisk godkendt. Projektet afrapporteret under Københavns Universitets projekt 'Fremtidens Landskaber'. Borgerinddragelsesproces og implementering af konkrete projekter.
- 2016: Brugerråd nedsat med indsatsområderne lodsejersamarbejde, naturplan, naturpleje, Arnbjerg, kommunikation og stier. Afholdt ekspertworkshop, lodsejermøde og temaaften om markvildtlav.
- 2017: Diverse formidlingsmateriale udgivet og diverse arrangementer og aktiviteter i naturparken afholdt. Naturregistrering af kommunale arealer og vejledning om natur på grønne arealer i Arnbjerg. Naturens Rige.
- 2018: Nobilis-areal ryddet, omdannes til overdrev. Udvikle 'Naturen i din have', lodsejermøde, udvikle Viborg Børneskov,
- 2019: Opstart af Naturparkforum, ny naturpark hjemmeside ⁹, 1 ha vilde blomster i Arnbjerg, hæftet "Naturen i din have", indvielse af Viborg Børneskov, besøg af 800 på outdoor aktivitetsdag.

⁶ www.viborg.dk/natur-og-parkpolitik

⁷ <https://viborg.viewer.dkplan.niras.dk/plan/82#/5975>

⁸ www.viborg.dk/ViborgNaturpark.

Udviklingsplan for Nørresø og Søndersø i Viborg

- 2019: Afdækket muligheder for forbedring af vandkvalitet i søerne, ny belysning om søerne, renovering af VCR-bro og bådebro ved Strandparken.

Regional landskabsstrategi Nørreådal

- Gennemført 115 interviews af lodsejere og landmænd, samt informeret på 5 borgermøder. Resultaterne skaber fundamentet for samarbejde med lodsejerne vedr. en landskabsstrategi.

Naturpleje på private arealer

Naturpleje på fredede og ikke fredede arealer

- 2007-8: Birkesø, Vedsø, Brokbakken v. Bjerringbro, Ulbjerg Klint: Rydning og hegning af kommunale hede/overdrevsarealer.
- 2008-2013: Hærup Sø-fredningen: Plejeplan for udsendt og størstedelen af plejen gennemført i form af rydning og etablering af afgræsning.
- 2009: Karup Å-fredningen - Høgild Mølle: Rydning af ådal og hede samt etablering af stiforløb og P-plads.
- 2010+2013: Hald Sø-fredningen: Rydninger på østsiden af søen.
- 2010: Ø Bakker-fredningen: Rydning af udgåede ene og afhøstning af udgået lyng.
- 2011: Hvidding Krat: Plejeplan udsendt og samarbejde med ejere om pleje påbegyndt.
- 2012: Brandstrup Mose: Restaurering af højmosen. Rydning gennemført og vandstandshævning afsluttet.
- 2013: Haller Å: Rydning og hegning af hede-/moseareal i tilknytning til andre naturarealer.
- 2013: Urhanedalen og Røverdalen/Vroue Hede samt på hedeareal ved Finderup Hede: Hedepleje i 2 fredninger.
- 2014: Ø Bakker: Rydning og udvidelse af hedeareal.
- 2014: Rydning af 15-20 gravhøje ud over dem, som er under årlig pleje.
- 2014-15: Uhre Hede syd for Kølvrå: Rydning og afskrælning af hedeareal.
- 2015: Hald Sø: Opfølgning på handlingsplaner.

⁹ naturpark.viborg.dk

- 2015: *Ø Bakker*: Rydning af skov til udvidelse af hedeareal, fjernelse af døde enebær, etablering af afgræsning til sikring af hedearealer.
- 2015: *Kongenshus Hede og syd for Finderup*: Afbrænding af hedearealer.
- 2015: *Dybdal Skov ved Daugbjerg Kalkgruber*: Plejetiltag til sikring af truede arter.
- 2016: *Ø Bakker*: Gennemførsel af samarbejdsprojekt med DOF om opsætning af redekasser til vendehele.
- 2016: *Fredede områder*: Infotavler gennemgået, 3 stk. revideret.
- 2017: *Hald Sø*: Mindre rydninger og renovering af spange.
- 2017: *Kongenshus Hede og Røverdalen vest for Sjørup*: Afbrænding af hedearealer som plejeindsats.
- 2017: *Fiskbæk Å*: Hjælp til etablering af hegninger efter realisering af vådområdeprojekt.
- 2018: *Trækstien ved Bjerringbro*: GrøntGudenåPartnerskab gennemført.
- 2018: *Fredede områder*: Infotavler gennemgået, 3 stk. revideret.
- 2018: *Hald Sø*: Natur- og landskabsrydning på skrænter sydøst for søen.
- 2016-19: *Kongenshus Hede*: Årligt økonomisk bidrag til Kongenshus Mindepark til etapevis udskiftning af hegn på hedearealerne.
- 2018: *Hærup Sø*: Hegning af nyt moseareal i bræmme rundt om søen.
- 2018: *Skravad Bæk*: Rydning og bekæmpelse af invasive arter indenfor fredning.
- 2019: *Skravad Bæk fredningen*: Rydning af genvækst af glansbladet hæg.

Natura 2000-projekter

Faciliterende indsats

- 2012-2019: Kontakt til landbrugsorganisationerne og lodsejerne samt tilskud til landbrugskonsulenter. Igangværende.
- 2012-2015: *Planlægningsprojekt Simested Ådal*: Tilskud. Afsluttet 2015.
- 2014: *Kærby-Rind*: Afsluttet.
- 2014: *Ulbjerg Klint*: Afsluttet.
- 2014: *Bredsgård Sø*: Forprojekt. Afsluttet
- 2015: *Bredsgård Sø*: Afsluttet 2016.
- 2019: *Bredsgård Sø fredningen*: Opkøb af dyrkningsrettigheder til beskyttelse af botanik og naturkvalitet i forbindelse med ophør af 20-årigt tilskud.

Hydrologiprojekter

- 2012: *"Skals Enge"*: Forprojekt. Afsluttet.
- 2013-2014: *"Simested Ådal"*: Forprojekt. Afsluttet.
- 2013-2014: *"Skals Enge"*: Realiseringsprojekt. Afsluttet 2015 (opgivet).

- 2014-2015: *Strandet*: Forprojekt. Afsluttet 2015.
- 2014-2015: *Jordbro Å*: Forprojekt. Afsluttet 2015.
- 2014-2015: *Karup Ådal og Resen Bækdal*: Forprojekt. Afsluttet 2015.

Forvaltning af parker, skove og naturarealer

Skov

- *Løbende skovdrift*: Med hovedvægt på bevarelse af naturværdier, og forbedring af den rekreative værdi af arealerne, bl.a. ved forøgelse af løvtræsandelen ved plantning og bevarelse af gamle træer.
- 2009: *PEFC-certificering af kommunes skovarealer*: Sikrer og dokumenterer bæredygtig og naturnær drift. Gennemført.
- 2007-2012: *Pleje af alle fortidsminder på kommunens egne arealer*. Gennemført.
- 2012: *"Grundfos-skov" ved Bjerringbro*: Etableret.
- 2013: *Skovrejsning ved Møldrup*: Afsluttet.
- 2014-15: *Rammeudbud af skovningsopgaver*.
- 2016: *Kragsø og Rørdahl Plantage*: Udbud af jagten.
- 2017: *Birkese*: Rydning af læhegn på arealer ved søen.
- 2017: *Kjeldbjerg*: Ny kontrakt vedr. afgræsning af areal ved gravhøje.
- 2017: *Bjerring*: Rydning og hegning af kommunalt overdrevsareal
- 2017: *Brokbakken*: Rydning og hegning af engareal.
- 2018: *Rødding Sø*: Tynding i bevoksning ved shelters.
- 2018: *Skov ved Klejtrup*: Tynding.
- 2018: *Skrikes Plantage*: Mindre vandhul oprenset.
- 2019: *Undallslund*: P-plads etableret.
- 2019: *Bruunshåb Papfabrik*: Lille bro renoveret.
- 2019: *Smediegården og golfbanen*: Tynding i bevoksninger.
- 2019: *Bak Royel og Undallslund*: Udbud af jagten.

Stier, friluftsliv mm.

- 2007: *Bigum Søbad*. Handicapegnet adgang til stiadgang til bålplads, bord og badebro.
- 2007: *Bynær skov ved Bjerringbro*: Skovlegeplads med handicapegnet sti-forløb.
- 2008: *Vedsø*: Handicapegnet stienmelssti.
- 2009: *Undallslund*: Handicapegnet stienforløb.
- 2009 og frem: *Undallslund*: Skiruteforløb i samarbejde med Viborg Orienteringsklub.
- 2009: *Non Mølle (Hald Sø-fredningen)*. Handicapegnet stienforløb renoveret.

- 2009: *Støttrup Plantage*: Trampestirute.
- 2009: *Høgild Mølle inden for Karup Å-fredningen*. Stiforløb og P-plads.
- 2010-11: *Undallslund og Bjerringbro*. Opgradering af eksisterende stier.
- 2011: *Kjællinghøjl-broen*: Indviet.
- 2011: *Bjerregrav Nordskov*: Stiforløb.
- 2012: *Mountainbikerute ved Bjerringbro*: Etableret og indviet.
- 2012: *Himmerlandsstien*: Formidlingstiltag. Etableret og indviet.
- 2012-13: *Bynær skov ved Solvænget i Frederiks*: Renoveret.
- 2013: *Nørremølle Enge*: Sti og naturformidling. Etableret og indviet.
- 2013: *Bak Royel*: Etablering af spor gennem skoven i lokalt stiprojekt.
- 2013: *Navtek-søerne i Rødkærsbro*: Ny sti.
- 2013: *Digterparken i Viborg*. Renovering af beplantning.
- 2013: *Bigum*: Ny badebro.
- 2013: *Sønder- og Nørresø, Viborg*: 2 handicap-fiskepladser renoveret.
- 2013-14: *Militærterræn langs Karup Å*: Stier afmærket.
- 2014: *Udkigstårn Kongenshus*. Etableret og indviet med tilskud og bidrag til formidling.
- 2014: *Forstbotanisk Have*: Renoveringsprojekt og naturformidling. Indviet.
- 2014: *Hærvejen fra Viborg til kommunegrænsen*: Ny vandrerute gjort tilgængelig, markeret og indviet.
- 2014: *Grundfos-skoven ved Hedemøllevej*: Grusbelagt sti og P-plads i "hundehedge".
- 2014: *Kapeldalen ved Hald Sø*: Sikring af sti, renovering af trappe og P-plads.
- 2014: *Langmosen ved Løvel*: Renovering af sti ved Langmosen.
- 2014: *Møldrup*: Grusstier i ny skov.
- 2014: *Digterparken i Viborg*: Renovering - opsætning af ny legeplads.
- 2014: *Salonsøen i Viborg*: Etablering af bropromenade og renovering af badebro.
- 2014-15: *Undallslund*: Indhegnet hundeskov med stianlæg.
- 2015: *sØnæs*: Vandpark, informationstavler og folder. Indviet 20.06.2015.
- 2015: *Borgvold*: Midlertidig legeplads.
- 2015: *Grønt område nord for Nørresø ved søspejderne*: Tilskud til bro.
- 2015: *Gotlandsparken*: Renovering af 3 små broer.
- 2015: *Himmerlandsstien*. Revision af tidligere amtsfolder.
- 2015: *Kongenshus Hede*. Revision af eksisterende folder.
- 2015: *Undallslund og Skovsgaard*: Udvalgte stiforløb i skovene forbedret.
- 2015: *Neckelmann Plantage*: P-plads renoveret, madpakkehus etableret.
- 2015: *Rødkærsbro, Vindelsbæk*: Bynær stiforbindelse etableret i forbindelse med okkerprojekt.
- 2015: *Undallslund, Bredemose*: Rydning af birketræer i mosebræmmen.
- 2015: *Bjerregrav, Nordskoven*: Kortbord med oversigtskort.
- 2016: *Danerlyng*: Renovering af Hærvejens stiforløb.
- 2016: *Møllebækken i Hjerminde Krat*: Udskiftning af 3 mindre broer.
- 2016: *Hjarbæk*: Udlægning af sand på strandareal.
- 2016: *Rødding Sø*: Udlægning af sand på strandareal.
- 2016: *Birkesø*: Rydning samt renovering af stiforløb omkring søen.
- 2016: *Spangsdal ved Viborg*: Kontrakt om afgræsning af bynært overdrev.
- 2016: *Undallslund v. Naturskolen*: Afgræsning med geder etableret i samarbejde med Naturskolen.
- 2016: *Undallslund*: Anlæg af større madpakkehus ved Bredemose.
- 2016: *Undallslund, Skrikes og Neckelmanns Plantager*: Nye kortstandere og revision af eksisterende folder.
- 2016: *Bak Royel Plantage*: Nye kortstandere.
- 2016: *Astrupparken, Møldrup*: Renovering af randbeplantning.
- 2016: *Bynær skov i Viborg*: Tyndingsprojekter i Granada, Helvegssøen, Ulriksdal, Fennebakken, Lokesparken, Islandsparken, Gotlandsparken, Teglmærket og Kokildedalen.
- 2016: *Bynære anlæg i oplandsbyerne*: Tyndingsprojekter i Anlægget, Madekildeengen, Stenshedevej og Gudenaavej i *Bjerringbro*, læhegn ved Kirketoften i *Bjerregrav*, beplantning ved Poppelvej i *Karup*, Astrupparken i *Møldrup* og Lystanlægget i *Stoholm*.
- 2016: *Borgvold*: Helhedsplan og etablering af legeområde.
- 2016: *Æblehaven, Rødkærsbro*: Etablering af ny stiindgang mod øst.
- 2016: *Astrupparken, Møldrup*: Renovering af randbeplantning.
- 2017: *Nørresøbadet, Viborg*: Renovering af bro.
- 2017: *Bjerringbro Teltplads*: Etablering af ny kanoophalerplads.
- 2017: *Udvikling af undervisningsmateriale* til bl.a. sØnæs i samarbejde med Naturvidenskabernes Hus (2015-2017).
- 2017: *Fiskbæk Ådal*: P-plads og borde/bænke og infotavle indviet.
- 2017: *Anlægget i Bjerringbro*: Rydning og genplantning af beplantning. Etablering af ny sti, bro over vandløb og opholdsplads.
- 2017: *Bynær skov i Viborg*: Tyndingsprojekter i Ulriksdal, Digterparken, Borgvold.
- 2017: *Viborg-egnen*: 20 ture koordineret og afholdt i samarbejdet "Fod på Viborgeggen".
- 2018: *Neckelmanns Plantage*: Vandreruter renoveret.
- 2018: *Skov ved Klejtrup*: Stiforløb renoveret.

- 2018: *Viborg Golfbane*: Stiforløb mellem Spangsbjerg Alle og Kjeldvej renoveret.
- 2018: *Nørresøbadet ved Viborg*: Renoveringsprojekt indviet.
- 2018: *Anlægget i Bjerringbro*: Rekreative faciliteter etableret.
- 2018: *Gyngemosen i Stoholm*: Renoveringsprojekt færdigt.
- 2018: *Lystanlægget i Stoholm*: Renoveringsprojekt indviet.
- 2018: *Fyrrevænget i Skals*: Tyndingsprojekt gennemført.
- 2018: *Bjerringbro Teltplads ved Gudenåen*: Kajanlæg sænket.
- 2018: *Kokildedalen i Viborg*: Renovering af legeplads.
- 2018: *"Asmild og Klostermarken" - Viborg Naturpark*: 10 nye kortstandere og revideret folder indviet.
- 2018: *Viborg-egnen*: 15 ture koordineret og afholdt i samarbejdet "Fod på Viborgegnen".
- 2019: *Granada, Klokkelyngen, Teglmarken og Ellekonedalen og Digterparken i Viborg samt Lyngsøparken i Frederiks*: Tyndings- og beplantningsprojekter.
- 2019: *Fyrrevænget i Skals og Dynamitskoven i Stoholm*: Forskønnelse af grønne strøg (grøn vedligeholdelsespulje).
- 2019: *Tusindfrydengen i Bjerringbro*: Rekreative faciliteter etableret og indviet.
- 2019: *Ulriksdal i Viborg*: Tynding i beplantninger og etablering af en indhegnet hundeskov.
- 2019: Renovering af badebro ved Strandparken
- 2019: *Birkesø*: Badebro udskiftet.
- 2019: *Vindelsbæk Rødkærsbro*: Hegn og kreaturovergang etableret.
- 2019: *Jordbro Engso*: Større partnerskabsprojekt om friluftsfaciliteter realiseret.
- 2019: *Bruunshåb og Lyngsøparken i Frederiks*: Faciliteter i forbindelse med børneskovs-projektet etableret og indviet.
- 2019: *Borgvold, Viborg*: Faciliteter ved skøjtebanen etableret og indviet.
- 2019: *Viborg-egnen*: 34 ture koordineret og afholdt i samarbejdet "Fod på Viborgegnen".

Naturgenopretning

Udarbejdelse af handleplan for Natura 2000-områder:

- 2017: 8 handleplaner for Viborg Kommunes 8 Natura 2000-områder godkendt den 19. april 2017.
- 2017: Indsatsplan om bekæmpelse af kæmpebjørneklo.

EU-LIFE-projekter:

- 2017: LIFE-IP NATUREMAN "Landmanden som naturforvalter": Forberedelser til godkendelse af projektet.
- 2018: LIFE IP NATUREMAN: Biomassehøst ved *Kvorning*.
- 2018: LIFE IP NATUREMAN: Hjælp til lodsejere, der søger om tilskud fra sammenbindingsordning.
- 2019: LIFE IP NATUREMAN: Biomassehøst ved *Kvorning*.
- 2019: LIFE IP NATUREMAN: Hjælp til lodsejere, der søger om tilskud fra sammenbindingsordning.
- 2019: Indledende undersøgelser i 5 delområder, herunder *Nørreådal*.

Indsatser i medfør af vandhandleplanen:

Afsluttede forundersøgelser for Fiskbæk Å-systemet (inkl. Kvols Bæk)

- 2013: *Gårdsdal Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2013: *Rævind Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2013: *Jegstrup Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2013: *Stagbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2013: *Kvols Bæk* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Jordbro Å-systemet

- 2013: *Afløb fra Mov Sø* (fjernelse af spærring).
- 2013: *Mønsted Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og åbning af rørlagt strækning).
- 2013: *Mønsted Å* (fjernelse af spærring).
- 2013: *Lånnum Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og åbning af rørlagt strækning).
- 2013: *Tilløb Jordbro Å* (vandløbsrestaurering).
- 2013: *Kvosted Bæk og tilløb til Kvosted Bæk* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Karup Å-systemet

- 2013: *Sejbæk* (fjernelse af spærring).

- 2014: *Haller Å* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2014: *Åresvad Å* – flere lokaliteter (fjernelse af spærringer).
- 2014: *Frederiks Sidetilløb* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Ulvedal Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Rabis Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Agerbæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Holmkjær Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2014: *Vallerbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Resen Bæk* – flere lokaliteter (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Søby Bæk* (vandløbsrestaurering).

Øvrige afsluttede forundersøgelser

- 2013: *Skinderup Bæk i Simested Å-systemet* – flere indsatser (fjernelse af spærringer, vandløbsrestaurering og åbning af rørlagte strækninger).

Afsluttede forundersøgelser for Nørreå Øst

- 2015: *Kvorning Møllebæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2015: *Koldbæk* – flere indsatser (fjernelse af spærringer).
- 2015: *Skjebæk* – flere indsatser (fjernelse af spærringer og vandløbsrestaurering).
- 2015: *Velds Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Korreborg Bæk* – flere indsatser (fjernelse af spærringer).
- 2015: *Svingel Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Flarup Bæk Øst* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Løvskal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Vejle Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Klostervang Kilde* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Nørreå Vest

- 2015: *Dybdal Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Nørremølle Å opstrøms Loldrup Sø* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Stigsbæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Grundel Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærringer).
- 2015: *Non Mølleå* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Middelhede Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Mammen Bæk* (vandløbsrestaurering).

- 2015: *Vibæk* – flere lokaliteter (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Hølken* (åbning af rørlagt strækning).

Afsluttede forundersøgelser for Gudenå inkl. Tange Å

- 2015: *Kettinghøj Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Trine Møllebæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring).
- 2015: *Skelbæk Kjellerup* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Skovgård Grøften* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Tange Å* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Ravnholt Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Kærsgård Grøft* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Grøft v. Bjerringbro* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Limfjord Nord

- 2015: *Ulbjerg Møllebæk* ved udløb til Lovns Bredning (åbning af rørlagt strækning).
- 2015: *Ulbjerg Møllebæk* ved Overmølle (åbning af rørlagt strækning).
- 2015: *Løvel Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Agatelund Bæk* ved søindløb (fjernelse af spærring).
- 2015: *Agatelund Bæk* ved søafløb (fjernelse af spærring).
- 2015: *Skalsdal Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vinge Møllebæk* ved mølleopstemning (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vinge Møllebæk* ved vejunderføring (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vorning Møllebæk* ved Vorninggaard (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vorning Møllebæk* ved udløb fra dam (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vorning Møllebæk* ved vejunderføring (fjernelse af spærring).
- 2015: *Hedegård Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Simsted Å* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Grøft 1 ved Sundstrup* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Højgård Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Skalsdal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Skravad Bæk* (vandløbsrestaurering).

Øvrige afsluttede forundersøgelser

- 2019: *Lund Bæk* (strækningsindsats).
- 2019: *Skravad Bæk* (indsats opgivet pga. virkemiddelsammensætning).
- 2019: *Sejbæk* (strækningsindsats).
- 2019: *Jordbro Å* (indsats opgivet pga. virkemiddelsammensætning).

Realiseringsansøgninger

- 2014: *Sejbæk* (fjernelse af spærring ved Sejbæk Dambrug).
- 2014: *Skinderup Bæk* (fjernelse af spærringer, vandløbsrestaurering og åbning af rørlagte strækninger ved Skinderup Mølle Dambrug).
- 2014: *Jegstrup Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Stagbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Kvols Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Gårdsdal Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af 3 spærringer).
- 2014: *Rævind Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Haller Å* (fjernelse af spærring) ansøgning trukket tilbage.
- 2015: *Kvorning Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Nørremølle Å opstrøms Loldrup Sø* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Kvorning Møllebæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Løvskal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Vibæk* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Korreborg Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Non Mølle* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Grundel Bæk ved Rindsholm Dambrug* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Grundel Bæk ved Petershåb* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Simsted Å* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Ulbjerg Møllebæk* (frilægning af rørlagte strækninger).
- 2019: *Lund Bæk* (strækningsindsats).

Færdige projekter

- 2014: *Sejbæk* (fjernelse af spærring ved Sejbæk Dambrug).
- 2015: *Skinderup Bæk* (fjernelse af spærringer, vandløbsrestaurering og åbning af rørlagte strækninger ved Skinderup Mølle Dambrug).
- 2015: *Rævind Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Gårdsdal Bæk* ved det nedlagte Gårdsdal Dambrug (fjernelse af 3 spærringer).
- 2015: *Jegstrup Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Kvols Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Stagbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Holmkjær Bæk* (fjernelse af spærring) – kommunale midler.
- 2015: *Rabis Bæk* (fjernelse af spærring) – kommunale midler.
- 2016: *Movsø*: Sørestaurering afsluttet efter forundersøgelse, da indsats ikke var nødvendig.
- 2016: *Skjebæk* (fjernelse af spærring) – gennemført for kommunale midler.
- 2016: *Kvorning Møllebæk* (fjernelse af spærring).

- 2016: *Nørremølle Å opstrøms Loldrup Sø* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Kvorning Møllebæk* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Løvskal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Vibæk* (vandløbsrestaurering).
- 2017: *Holmkjær Bæk* (vandløbsrestaurering) – kommunale midler.
- 2017: *Stenbro Bæk* (vandløbsrestaurering) – kommunale midler.
- 2017: *Skjebæk* (fjernelse af spærring) – kommunale midler.
- 2017: *Kølsen Møllebæk* (vandløbsrestaurering) – kommunale midler.
- 2017: *Skravad Bæk* (vandløbsrestaurering) – kommunale midler.
- 2018: *Kettinghøj Bæk* (fjernelse af spærring) – kommunale midler.
- 2018: *Simested Å* – (vandløbsrestaurering).
- 2019: *Non Mølle* - (fjernelse af spærring).

Vådområder og ådalsprojekter:

Vådområder – afsluttede forundersøgelser

- 2012: *Fly Enge*.
- 2012: *Skjern Hovedgaard*.
- 2012: *Fiskbæk Å*.
- 2015: *Hjermind Sø*.
- 2015: *Iglsø*.
- 2015: *Søgård Sø*.
- 2015: *Rind Enge*.
- 2015: *Gørup Enge*.
- 2017: *Velds Møllebæk*.
- 2018: *Jordbro Å ved Daugbjerg*.
- 2018: *Rævind Bæk*.
- 2019: *Ilse ved Hjorthede*.
- 2019: *Jegstrup Bæk*.

Vådområder – realiseringsansøgninger

- *Fly Enge* (projekt opgivet pga. lodsejermodstand).
- *Skjern Hovedgaard*.
- *Fiskbæk Å* (afsluttet).
- *Hjermind Sø* (projekt opgivet).
- *Rind Enge* (afsluttet).
- *Gørup Enge*.
- *Velds Møllebæk*
- *Jordbro Å ved Daugbjerg*

- *Ilse ved Hjorthede*
- *Rævind Bæk*.

Viborg Kommunes handlingsplan for fjernelse af spærringer ved dambrug

- 2007: *Alskov Dambrug*: Projekt afsluttet efter overtagelse fra Viborg Amt.
- 2010: *Ravnstrup Dambrug*: Færdiggjort.
- 2011: *Karup Mølle Dambrug*: Afsluttet.
- 2011: *Ulvedal Dambrug*: Afsluttet.
- 2011: *Ingstrup Mølle Dambrug*: Afsluttet.
- 2013: *Bryrup Dambrug*: Afsluttet.
- 2014: *Trevad Mølle Dambrug*: Afsluttet.
- 2014: *Sejbæk Dambrug*: Afsluttet.
- 2015: *Skinders Dambrug*: Afsluttet.
- 2015: *Gårdsdal Dambrug*: Afsluttet.
- 2016: *Løvel Mølle Dambrug*: Afsluttet.
- 2016: *Rabis Dambrug*: Afsluttet.
- 2017: *Bryrup Dambrug*: Afsluttet.

Mølledamme

- 2013 og 2014: Kortlægning af mølleopstemninger og de kulturhistoriske interesser afsluttet i 2014.
- 2013: *Kølsen Mølle*: Projekt gennemført.
- 2016: *Daugbjerg Mølle*: Detailprojektering gennemført.
- 2019: *Bro Mølle*: Detailprojekt gennemført.

Okker

- 2013 og 2014: *Høgild Mose og Vandet Mose*: Screeningsundersøgelse gennemført. Screeningsundersøgelse forslag til indsatser søges koordineret med indsatserne i den kommunale vandhandleplan.
- 2015: *Vindelsbæk*: Projekteret okkerbekæmpelse.

Sørestaurering

- Løbende: *Hald Sø*: Bundvandet iltes.
- 2011: *Viborg Nørresø*: Bundvandet iltes. Anlægget gennemgribende restaureret.
- 2016: *Birke Sø*: Restaureringsprojekt gennemført.
- 2016: *Rødsø*: Forundersøgelse gennemført.

- 2016: *Viborg Søerne*: Opsamlingsnotat behandlet af Klima- og Miljøudvalget. Som opfølgning udarbejdes en forundersøgelse af næringsstofbe-grænsning i oplandet.
- 2017: *Viborg Søerne*: Screening af indsatsmuligheder i oplandet.
- 2019: *Viborg Søerne*: Forundersøgelse af mulighed for restaurering af *Lol-drup Sø* og *Rødning Sø* (i Viborgsøernes opland)

Vådområdeprojekt VMPIII

- 2012: *Nørremølle Enge*: Etableret. Indviet 25. maj 2013.

Øvrige kommunale vandløbsrestaureringsprojekter

- 2015-2016: *Gudenå*: Forundersøgelse af mulighed for etablering af gyde-stryg - forundersøgelse behandlet af Klima- og Miljøudvalget. Der arbejdes videre med undersøgelsens resultater.
- 2015: *Tange Å*: Bekæmpelse af bjørneklo, flerårig indsats påbegyndt.
- 2017: *Bjerring Mølle*: Fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering.
- 2017: *Rævind Bæk*: Færdiggørelse og indvielse af vådområdeprojekt.
- 2017: *Søndre Mose*: Fjernelse af jordbræmme og udgåede træer/buske.
- 2018: *Hedemølle Bæk ved efterskole*: Etablering af faunapassage ved mølleopstemning.
- 2019: *Birkese*: Restaureringsindsats afsluttet.
- 2019: *Korreborg Bæk*: Spærring ved rørstyrt fjernet.

VIBORG
KOMMUNE